

ASPECTE ALE VIEȚII RELIGIOASE DIN JUDEȚUL TREISCAUNE, OGLINDITE ÎN IZVOARE INEDITE (1945-1951)

Prof. Mircea BODNARI

Cuvinte cheie: religie, județul Treiscaune, intervalul 1945-1951

Key words: *religion, Treiscaune county, the 1945-1951 interval*

Abstract

The study presents aspects of the religious life of Treiscaune county, discovered in unpublished sources dating from 1945-1951. The author concludes that, during this time, churches in the Treiscaune county pursued different ends: the Hungarian, so called "historic" churches – Catholic, Calvinist and Unitarian – continued to denigrate Romanians and the Orthodox Church, while the Orthodox Church continued to proselytize. The Orthodox Church, led by prominent personalities, in very difficult circumstances, engaged in preserving Romanian language and culture, traditions and customs.

Biserica a avut, dintotdeauna, menirea de a oferi spații de securitate mentale, imaginare, menite să protejeze în plan simbolic identitatea națională, deseori amenințată.

Spre deosebire de biserica catolică sau reformată, biserica ortodoxă din Secuime - ca și biserica evanghelică a sașilor - a fost autonomă și independentă față de autorități. Ca și la sași, la români, biserica nu a fost doar o instituție religioasă, o călăuză spirituală, ci a constituit o autentică instanță identitară confesionalo-etnică a credincioșilor săi.

Situația credincioșilor din parohiile sătești, în perioada respectivă, era gravă deoarece nestabilirea preoților în parohii le-a întreținut o permanentă stare de provizorat și nesiguranță.

Catolicii și reformații din Catalina și Ozun s-au opus restabilirii activității bisericii ortodoxe în localitățile respective. Este de notorietate cazul preotului ortodox Ioan Fulea care, în anul 1945, a fost împiedecat să-și reia postul din Ozun.

Protopopiatul ortodox Oituz a fost reînființat în 1945 și va fi desființat în 1952. Cât a funcționat, a fost condus de preotul Ioan I. Rafiroiu, fiul întâiului protopop român din perioada interbelică. Cele șapte parohii ale sale vor fi incluse în cadrul protopopiatului Sfântu Gheorghe.

În acele condiții vitrege, românii ortodocși din județul Trei Scaune s-au străduit să-și păstreze limba și credința străbună. I-au avut alături pe unii dintre înalții prelați ortodocși, precum: Mitropoliții Nicolae Bălan, Iustin Moiescu, Nicolae Colan, Antonie Plămădeală ș.a. care i-au sprijinit în finalizarea lucrărilor la Catedrala Ortodoxă din Sf. Gheorghe, la

ridicarea sau consolidarea bisericilor din Araci, Ariușd, Podu Olt, Floroia Mare, Lădăuți ș.a.

În privința bisericilor religiilor maghiare din județ - reformată, romano-catolică și unitariană - numărul acestora (aflat prin cumularea mai multor date) pentru perioada de la sfârșitul războiului, era următorul (biserici și capele pentru zona rurală)¹:

- Religia reformată (calvină): 73 biserici și capele.

- Religia romano-catolică: 68 biserici și capele.

- Religia unitariană: 12 biserici și capele.

Bisericile catolice datează, majoritatea, din secolele XIII-XIV, pe când cele reformate și unitariene datează din secolele XV-XVI, sau de mai târziu. Multe dintre aceste biserici maghiare au fost fortificate, zidurile și turnurile de apărare fiind vizibile și astăzi.

Unele biserici au fost pictate în frescă: biserica unitariană din Chilieni, biserica reformată din Biborțeni (o frescă cu legenda sfântului Laszlo), cea catolică din Ghelița.

În unele localități s-au ridicat biserici pentru două sau chiar trei confesiuni maghiare: la Aita Mare (catolică, reformată și unitariană), Câlnic (reformată, catolică și unitariană), Cernat (reformată și catolică), Chilieni (reformată și unitariană), Chichiș (reformată și unitariană), Belin (catolică, reformată și unitariană) etc.

În luna august 1945, la Băile Ozun, s-a desfășurat o adunare a 50 de prelați reformați din Ciuc, Odorhei și Trei Scaune. Adunarea a avut drept scop intensificarea propagandei promaghiare și a prozelitismului în rândurile populației românești. Acțiunea nu

a avut rezultatele așteptate de inițiatori.

Într-un interviu luat unui cetățean care locuiește în Sf. Gheorghe, dar a copilărit în Baraolt, am primit răspuns la o nedumerire în legătură cu existența inscripțiilor maghiare de pe crucile din cimitirele românești din Secuime, inscripții care începeau cu expresia "itt nyugszik beke poroira" (aici odihnește în

veșnica pomenire): "Așa au dorit românii să treacă pe cruci. Ungurii care trec prin cimitirele românești, nu știu cine-i îngropat acolo, dacă nu e scris în limba maghiară" ².

Un Chestionar statistic asupra cultelor din plasa Tg. Secuiesc, ne prezintă situația principalelor culte în anul 1947 (aceste statistici trebuie acceptate cu unele rezerve)³:

Nr. Crt.	Cultura	Ortodox	Greco-catolic	Catolic	Calvin	Baptist
1.	Parohii	7	2	18	11	-
2.	Filiale	20	1	14	13	-
3.	Mănăstiri	-	-	2	-	-
4.	Preoți, pastori	7	-	22	10	2
5.	Biserici	6	3	20	12	-
6.	Capele	1	-	6	-	1
7.	Nr. cimitire	9	3	28	12	-
8.	Case parohiale	6	3	17	10	-
9.	Nr. credincioși	2.077	420	29.383	8.716	61
10.	Venit pe anul 1947	25.173 lei	-	94.550 lei	55.852 lei	-
11.	Valoarea titlurilor	295.727 lei	-	-	484.952 lei	-

Relațiile regimului comunist cu Biserica Romano-Catolică erau foarte tensionate și au fost influențate de denunțarea, la 17 iulie 1948, a Concordatului cu Vaticanul din 1929 și de Legea Cultelor din 4 august 1948. S-a încercat astfel restrângerea contactelor acestor culte cu străinătatea, acțiune reușită parțial. Unii înalți prelați maghiari - precum episcopul de Alba Iulia, Marton Aron - au fost persecutați fiind condamnați la închisoare. Multe mănăstiri romano-catolice au fost închise, călugării fiind trimiși cu domiciliu forțat în alte mănăstiri, precum mănăstirea de la Estelnic din Trei Scaune⁴.

Relațiile regimului comunist cu cultele protestante au fost diferite. A fost recunoscut în mod oficial statutul preoților protestanți, însă activitatea confesională și culturală a acestora era strict supravegheată de către autorități, prin instituții specializate.

Această situație privilegiată a protestanților a durat până la revoluția maghiară din 1956, când represiunea s-a abătut și asupra cultelor protestante.

Spre deosebire de alte zone din Transilvania, unde majoritatea credincioșilor greco-catolici au devenit în anul 1948 ortodocși, localitățile județului Trei Scaune care aveau parohii greco-catolice puternice, nu mai au astăzi parohii ortodoxe sau greco-catolice, iar numărul locuitorilor de naționalitate română a scăzut mult (Ghelința, Poian, Turia, Lemnia, Boroșneul Mare, Ilieni, Ghidfalău, Arcuș)⁵.

Prefectura Trei Scaune a emis, în februarie 1949, Ordinul nr. 523 prin care se cerea o

situație exactă a parohiilor din județ. În materialele trimise de parohii - catolice, reformate și ortodoxe - exista câte un scurt istoric al fiecăreia, cât și situația materială.

Aflăm astfel că biserica ortodoxă din Ormeniș, plasa Baraolt, a fost ridicată în anul 1896, dar avea în inventar un clopot de la 1773, inscripții pe morminte, icoane și cărți de ritual de la începutul secolului al XIX-lea. Parohia avea aproximativ 730 de credincioși la data raportului, 9 martie 1949. Starea materială a credincioșilor era slabă: jumătate "fără avere, ceilalți muncitori cu ziua sau la C.F.R.". Starea materială a bisericii era, de asemenea "slabă, deținând un teren sub 3 ha, de calitate inferioară" ⁶.

Într-un alt material, tot din luna martie 1949, parohul Ganea Alexandru din Lisnău, plasa Ozun, se plângea de o acțiune a primăriei din Bicalău. Primarul Ioan Vancsa a introdus în casa parohială ortodoxă 30 de țigani corturari, nomazi, precum și alte persoane din comună, care au provocat distrugerii clădirii. Astfel, noul preot nu avea unde să locuiască. De asemenea, aceste gesturi au dus la apariția unor sentimente de revoltă în sânul credincioșilor. Parohul cerea ajutor pentru rezolvarea problemei⁷.

În aceeași perioadă, preotul Ioan Florea arăta că biserica ortodoxă din Belin, plasa Baraolt, zidită din cărămidă și piatră, datează de la 1772, parohia fiind mult mai veche. Biserica a suferit distrugerii în perioada 1940-1944. Mulți credincioși, inclusiv preotul de atunci, au plecat din calea prigoanei

horthyste. Alții au fost obligați să treacă la alte religii. Cu ajutorul credincioșilor și al statului român, în anul 1948, biserica a fost refăcută și sfințită. La data raportului, 19 martie 1949, parohia avea 776 credincioși⁸.

Monografia bisericii ortodoxe din Aita Mare, întocmită de preotul Bunuș Ioan la 17 martie 1949, atesta că cea mai veche religie din comună este cea ortodoxă, după cum arată inscripțiile chirilice slavone de pe crucile din cimitire și de pe ziduri. Biserica, din piatră și cărămidă, datează de la 1866⁹.

În comuna vecină, Aita Seacă, la jumătatea secolului al XIX-lea, din cei 300 de români, o treime erau ortodocși și două treimi erau uniți. Numărul de credincioși români a scăzut datorită procesului de maghiarizare, susține preotul paroh Florea Paratei. Uniții din comună și-au ridicat biserică de piatră și casă parohială la 1866, iar ortodocșii au zidit o biserică nouă în anul 1907. Regretul preotului paroh era că nu s-au putut păstra izvoarele mai vechi în legătură cu comunitatea românească și biserica acestora¹⁰.

Preotul unitarian Kemarky Nicolae face istoricul parohiei unitariene din Baraolt. Cele mai vechi urme datează din a doua jumătate a secolului al XVI-lea. Atunci este atestată prezența a doi preoți unitarieni veniți pentru a converti locuitorii la noua religie. Parohia unitariană a fost organizată oficial în anul 1897. În perioada 1940-1944, statul maghiar a recunoscut parohia unitariană din comuna Baraolt și a ajutat-o. Între anii 1944-1945, parohia a suferit pierderi materiale și a rămas fără preot. În 1945 se întoarce preotul, activitatea religioasă reintră în normalitate *"...iar astăzi și în viitor parohia unitariană va lucra și mai mult pentru înfăptuirea socialismului. Trăiască R.P.R."*, încheie raportul preotul unitarian¹¹.

Din rapoartele Secretariatului C.J. Trei Scaune al P.M.R., se desprinde concluzia că preoții catolici și reformați își depășeau, frecvent, atribuțiile. Astfel, o parte dintre acești preoți *"ațâță cetățenii împotriva învățătorilor deoarece susțin că dezvoltarea prea mare a științei este dăunătoare omenirii"*. Este dat ca exemplu preotul din comuna Zagon¹².

În luna februarie 1949, religiile din județ se prezentau astfel (populația stabilă)¹³:

nc	Cultul religios	Număr credincioși
1.	Romano-catolică	57.850
2.	Reformată/Calvină	59.380
3.	Ortodoxă	16.140
4.	Unitariană	3.800
5.	Evangelico-luterană	560
6.	Mozaică	120
7.	Baptistă/Adventistă	3.000
	Total credincioși	140.850

Se observă, în privința religiilor maghiare, o proporție destul de apropiată între catolici și reformați, pe când procentul de unitarieni era scăzut. În ceea ce privește numărul credincioșilor români, acesta este în creștere.

O altă statistică, din luna aprilie 1951 (pe care o privim, de asemenea, cu rezerve) ne arată că în raionul Tg.Secuiesc exista următoarea situație privind principalele culte din zona rurală¹⁴:

nc	Cultul religios	% din populație	Număr de biserici	Număr de preoți
1.	Romano-catolic	59	33	37
2.	Reformat	30	20	14
3.	Ortodox	7	10	7

Având în vedere faptul că populația stabilă a raionului Tg. Secuiesc se ridica la aproximativ 75.000 persoane, iar ponderea populației rurale era în jur de 78%, putem raporta aceste procente la o populație rurală de aproximativ 58.500 locuitori. Astfel, numărul romano-catolicilor era de 34.500 persoane, al reformaților de 17.500, al ortodocșilor de 4.100, iar alți 2.400 săteni aparțineau altor culte religioase.

În concluzie, putem spune că, în perioada de referință, biserica din județul Trei Scaune a evoluat pe coordonate diferite: bisericile maghiare, așa-zis "istorice" - catolică, reformată și unitariană - au continuat să-i denigreze pe români și biserica ortodoxă și să desfășoare activități de prozelitism. Biserica ortodoxă, în frunte cu mari personalități, a urmărit - în condiții deosebit de dificile - să păstreze limba și cultura română, tradițiile și obiceiurile strămoșești.

Note

1. Din *Lista monumentelor istorice din județul Covasna*, pe <http://www.biserici.org.ro>
2. Interviu luat lui *Neagu Vasile* (72 ani), din Sf. Gheorghe, în luna mai 2008.
3. ANCV, *Fond Direcția Județeană de Statistică Trei Scaune*, dos. 44/1947, p. 38.
4. *Comisia Prezidențială pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România, Raport Final* (în continuare RF), pe <http://www.presidency.ro/static/ordine/RAP.>, p. 534.
5. Ioan Lăcătușu, *Considerații privind evoluția structurii etnice și confesionale a localităților județului Covasna între 1850-1992*, în "Angvstia" nr. 3/1998, p. 353.
6. ANCV, *Fond Pretura plășii Baraolt*, dos. 77/1949, p. 27.
7. ANCV, *Fond Pretura plășii Ozun*, dos. 135/1949, p. 1.
8. ANCV, *Fond Pretura plășii Baraolt*, dos. 77/1949, pp. 28-29.
9. *Ibidem*, p. 30.
10. *Ibidem*, p. 31.
11. *Ibidem*, p. 33.
12. ANCV, *Fond Comitetul Județean al P.C.R. Trei Scaune*, dos. 10/1949, pp. 13-14.
13. *Ibidem*, p. 65.
14. ANCV, *Fond Raionul de Partid Tg. Secuiesc*, dos. 12/1951, p. 72.